

MERIKE VAITMAA: Kõige olulisem: «Hovanštšina» on väga elus lavastus. Osatäitjad, koor, orkester, dirigent — kõik on veendunud ja veenavad selles, mida teevad. Lauljail on hääleline väljendus seotud loomuliku lavakäitumisega, rollid on täpsed. Näitlejavõimetelt tuntud ja teatud solistide kõrval esinevad ansambli vääriliselt mitmed, kelle rolliloomisane kasinam. Ka koor. Kõik see võiks tarka ja täpselt režiid hindama panna sellise vaataja, kelle teades lavastaja tööks teatris on (kõigest) «liikumine seada» (teatrit üksnes väljastpoolt tundjate tavaarvamus). Mis puutub liikumisse, üldse etenduse välisesse pilti, siis selles on midugi palju imetlusväärset. Keerukaid, fantaasiarikaid massistseene võiks nimetada virtuosseteks, kui too sõna ei tunduks traagilise atmosfääriga lavastuse jaoks kohatuna. Ülimalt liikuvad stseenid vahelduvad vajaduse korral täieliku ja ikka kõneka staatikaga. Kõik misantseenid on väga musikaalsed, aga mitte lihtsal samm-heli-vastu-meetodil (kohasel eeskätt koomilises ooperis, vaid toimuva sõnalis-muusikalist mõtet sügavuti avaval moel.

Esietenduselt eriti kaasakiskuvatena meelde jäänud stseen: Marfa ja Andrei ning Marfa ja Dossifei psühholoogiliselt rikkad dialoogid, vana Hovanski ängistav rahutus enne (ootamatut) surma, kooristseenid streletsidega (RAM-i mehed!), kogu lõpupilt... Raskemini jälgitavad olid seavastu I vaatuse mõned valdavalt retsitatiivsed stseenid, kus tekst peaks olema täielikult mõistetav: Šaklovitši kaebekiri, Kirjutaja talupoegade ja — intriigi seisukohast eriti oluline — nõupidamine Golitsõni kabinetis. Neist kahes esimeses kadus tekst seekord orkestripartiiisse, nõupidamisega on keerulisem lugu: kõlatasakaal oli korras, Krummi, Maiste ja Savitski diktsioon hea. Aga arhaismidega tekst on lihtsalt liiga raske.

Või — mis meil neist ammumustest intriigidest? Paraku, teose ajalooline situatsioon on üha kordunud ja kordub eri aegadel eri maades: näeme inimesi, kellest igaüks on kindel, et just tema võimulolek päästaks tema maa, aga võimuvõitluste ja päästmistega kaasnevad üha uued ja uued suremised. Küsimus, kelle poolt on autor (vt. SV 3. IV), mis tõesti tekib Rõmski-Korsakovi redaktsioonis (mille järgi ooperit üldiselt teatakse), langeb ära meil lavastatud, Mussorgski enda variantis, kus veriseid sündmusi jälgivad selgust otsivad talumehed. Nende leinaline lõpukoor kinnitab, et autor oli elu poolt.

LEO NORMET: Mussorgski muusikaga pole kunagi igav. Veendus selles jällegi, jälgides «Hovanštšina» esietendust

NÄDAL PÄRAST «HOVANŠTŠINAT»

Modest Mussorgski muusikaline rahvadraama «Hovanštšina» esietendus RAT «Estonias» 10. IV 1987. Lavastaja BORISS POKROVSKI, assistent-stažöör Jefim Maizel. Muusikaline juht ja dirigent ERI KLAS, koormeisterid K. Areng, O. Oja, A. Dorbek, A. Järvela, J. Rent, P. Ruudi ja O. Valdma. Dekoratsioonid VIKTOR VOLSKILT, kostüümid RAFAIL VOLSKILT. Osades: Hovanski TEO MAISTE, Andrei — IVO KUUSK, Golitsõn — HENDRIK KRUMM, Šaklovitši — VAINO PUURA, Dossifei — LEONID SAVITSKI, Marfa — LEILI TAMMEL, Kirjutaja — ROSTISLAV GURJEV, Emma — HELVI RAAMAT, Varsonofjev — VOLDEMAR KUSLAP, Strešnev — TARMO SILD, Kuzka — TIIT TRALLA. Muljeid esietenduselt jagavad M. Vaitmaa, L. Normet ja P. Savonlainen.



L. Tammel (Marfa) ja L. Savitski (Dossifei)



T. Maiste (vürst Hovanski)

maiest armastajast ja vanausu fanaatikust. Eneseunustamiseni viivat fanatismi ootaks temalt enamgi, veelgi suuremal määral aga Dossifeilt. On ju sellel vanausuliste juhil vägevam autoriteet kui tema sunnitud liitlastel Hovanskil ja Golitsõnil — pole ju Dossifeil esiplaanil isiklik võimuhäns, vaid vankumatu veendumus, mis viib tema jüngreid enesepõletamiseni. Kunagi oli see Šaljapini osa! Savitskil tuleb mäkkeronimist veel jätkata, ka kõneintonatsiooni mõttes. Hendrik Krumm teeb mõistetavaks vürst Golitsõni kõikumised seesmise barbaarsuse ja välise valgustatuse vahel. Nooremast Hovanskist Ivo Kuuse käsitusel võib uskuda, et oma ihas pastoritütre Emma (Helvi Raamat) järele on ta valmis kõike puruks tallama, ent tema vagurus, kui ta Marfa mõjul liitub enesepõletajatega, mõjub kuidagi ootamatult. Väino Puura annab häälevärvinguga edasi sellegi kavaldava trooniteenri olemust. Ilusa karakterosa väänlevast-laveerivast Kirjutajast teeb Rostislav Gurjev.

Nende karakterite ja muusikaga lummabki see pikk etendus, tekst XVII sajandi keelepruugis aga ei jõua ka hilisemat vene keelt valdava kuulajani. Muidugi, vanakeelset etendust kuulates tundub kõik tõepärasemana, tekstienamiku mõistmine tuleb aga ohvriks

tuua. Oleks isegi käes eesti keelde tõlgitud libreto, saali pimedes ei saaks seda jälgida ega tahakski. Saaks sellise libreto kätte enne etendust, peaks olema erakordne mälu, et meeleolevat ja kuulavat alati kokku viia. Kas ei vääriks «Hovanštšina» kahte varianti, eesti- ja venekeelset, nagu seda on «Estonias» varemgi tehtud? See pole ju tavaline itaaliakeelne ooper, milles tekst on ainult hädavajalik karkass loo püstitamiseks.

Lavastaja on avaldanud kartust, et «Hovanštšina» võib pealiskaudsel kokkupuutel tunduda igav... Ega süvamuusikast emalehoidjale ole igav ainult «Hovanštšina». Väljakannatamatult igav võib olla Minkuse «Don Quijote» tüüpi muusika, mille puhul võib orkestrile kaastunnet avaldada. Mussorgski ooperit, mille igas repliigis avaneb karakter (isegi, kui tekst päralt ei jõua!), jälgid pingsa huviga.

B. Pokrovski on, nagu umbusaldades muusika jõudu, otsinud tegevustikule mittemuusikalist kontrapunkti, mis on helleloojapoolselt õigustamat. Marfa ennustuslaul Golitsõni küüditamisest on pooside ja värvimängudega muudetud quasi-saamaanlikuks show'ks. Lõpupildis, kui Marfa kuuleb lähenemas teda hülganud Andrei häält, on ta pandud sõnatult hüsteeritsema. Ega ole vajadust ka vanal Hovanskil pärsia tantsu ajal ikooni ees viselda. Mussorgski kasutas siin balletitseeni kui traditsioonilist kulminatsioonielset, pingeid maandavat võtet — milleks siis pinget vihuti al-

les hoida? Läbi saaks ka küüditatava Golitsõni näitamiseta, kui see määratud valges rüüs seisab, küünal käes, nagu inkvisitsioonihover. Igasugused punktipanemised i-le olid omal kohal sellises B. Pokrovski nauditavas lavastuses nagu Sostakovitši koomiline ooper «Nina».

Ooperi peategelase seisusesse on püütud tõsta maalt tulnuid. Need aga tegevusse aktiivselt ei sekku ja jäävad rohkem sümboli tasemele. Peategelased on ikkagi aktiivselt toimivad streletsid koos Ivan Hovanskiga, Marfa, Andrei, Golitsõn ja eriti Dossifei. Nende häving toob ooperis väljenduva uue elu tuleku paratamatuse hoopis selgemini esile.

Mismoodi Savonlinna vaatajaskond pannakse «Hovanštšinast» aru saama, näitab tulevik. Soome on otsustatud viia teinegi lavastus — «Carmen». Olen teadlik tõenäolisest võimalusest jääda hüüdjaks häälele kõrbes, ent ei saa ütlemata jätta: välisreisile minek ilma ühegi algupärandita on lihtsalt hoolimatus meie oma kunstiloomingu vastu. On üldteada, millise tähelepanu osaliseks on «Eesti ballaadid» saanud (kaugeltki mitte ainult) meie põhjanaabrite juures. Savonlinnas saaks Tormise lugu täie rinnaga hingata! Selle nimel peaks ohverdama kas «Carmeni» või isegi «Hovanštšina».

PENTTI SAVONLAINEN, Savonlinna ooperifestivali juhatuse esimees: Suur tänu tänase õhtu eest! Mulje on võimas: kaunis muusika, väga mõjuv lavastus ja kujundus. Nautisin orkestrimängu, Eri Klasi eesti, koore ja soliste. Kõik oli ebatavaliselt hea ja meelde jääb. On tõesti hea meel, et soomlased eeloleval suvel seda näha saavad.

Savonlinna ooperifestivali tähistab tänavu 75. aastapäeva — tore, et meie hõimurahvas saab nendes pidustusosaleda. Muide, meie festivalil on tihedad sidemed Nõukogude muusikutega, Savonlinna ooperilavastustes on esinenud paljud meie ooperitähed. Ent nii ulatuslik panna teise rahva muusikast ja muusikuist jõuab Savonlinna esmakordselt. Seda ette valmistades jälgisime «Estonia» etendusi Tallinnas, Moskvast ja Stockholmis. Ning otsustasime «Carmeni» kasuks. Selle kõrvale otsisime midagi uut meie publikule, mis ühtlasi saaks maksimaalselt näidata eesti muusikuid. Nii jõudsidki meie mõtted «Hovanštšinani», mida Põhjamaades seni lavastatud ei ole. Ja mis koos «Estoniaga» toob meile RAM-i mehed, ka meil väga hinnatud lavastaja B. Pokrovski, samuti meie festivaliga tutvuvad kunstnikud V. ja R. Volskid. Kui veel lisada, et «Hovanštšina» esimesel etendusel löövad Savonlinnas kaasa ka Suure Teatri solistid, siis on meie suur huvi selle töö vastu küll mõistetav.

dega tekst on lihtsalt liiga raske.

Või — mis meil neist ammustest intriigidest? Paraku, teose ajalooline situatsioon on üha kordunud ja kordub eri aegadel eri maades: näeme inimesi, kellest igauks on kindel, et just tema võimulolek päästaks tema maa, aga võimuvõitluste ja päästmistega kaasnevad üha uued ja uued suremised. Küsimus, kelle poolt on autor (vt. SV 3, IV), mis tõesti tekib Rimski-Korsakovi redaktsioonis (mille järgi ooperit üldiselt teatakse), langeb ära meil lavastatud, Mussorgski enda variandis, kus veriseid sündmusi jälgivad selgust otsivad talumehed. Nende leinaline lõpukoos kinnitab, et autor oli elu poolt.

LEO NORMET: Mussorgski muusikaga pole kunagi igav. Veendusin selles jällegi, jälgides «Hovanštšina» esietendust «Estonia» laval. Eks lillerohke pidulikkus pidi korvama seda, et lavastus ise pole veel settida jõudnud. Estoonlased, seekord külalislavastaja B. Pokrovski juhendamisel, on ära teinud pingelise ja põneva töö; muusikas fikseeritud karakterid ja nende toimingud on solistide ja koori abiga muutunud kaemuslikeks. Selle eest, et nende kaudu kõneleb ühtlasi koht ja aeg, oleme B. Pokrovskile tõesti tänu võlgu. Muidugi ka külaliskunstnikele V. ja R. Volskile.

Teater pakkus paljugi tõeliselt head. Orkester E. Klasi käe all ei katnud ega matnud soliste, tema varjundirikkuse taga oli aga tunda tõelist jõudu. Suur koor, mille hulgas ka RAM, hakkas lõpu poole kõlama aina paremini. Teo Maiste, meie ainulaadne Boriss Godunov, laulab välja tuveva karakterportree matslikust ülikust, streletsijuhist Ivan Hovanskist. Kohe tema kõrval kipub sulele Leili Tammelel Marfa, segu kirglikust

leibmakkeronimist veel jätakata, ka kõneintonatsiooni mõttes. Hendrik Krumm teeb mõistetavaks vürst Golitsõni kõikumised seesmise barbaarsuse ja välise valgustatuse vahel. Nooremast Hovanskist Ivo Kuuse käsitusel võib uskuda, et oma ihas pastoritütre Emma (Helvi Raamat) järele on ta valmis kõike puruks tallama, ent tema vagurus, kui ta Marfa mõjul liitub enesepõletajatega, mõjub kuidagi ootamatult. Väino Puura annab häälevärvinguga edasi sellegi kavaldava trooniteenri olemust. Ilusa karakterosa väänlevast-laveerivast Kirjutajast teeb Rostislav Gurjev.

Nende karakterite ja muusikaga lummabki see pikk etendus, tekst XVII sajandi keelepruugis aga ei jõua ka hilisemat vene keelt valdava kuulajani. Muidugi, vanakeelset etendust kuulates tundub kõik tõepärasemana, tekstienamiku mõistmine tuleb aga ohvriks

Neljakümne viiendat sünnipäeva me teab kui oluliseks, juubelihõnguliseks tavaliselt ei pea. Kammeransambliile, mis suuresti muusikute entusiasmil püsib, on aga kümnendagi tööaastani jõudmine saavutus. Siit ka suur huvi ja sügav lugupidamine meie puhkpillimängijate paremiku vastu, kes kvintetis koos musitseerinud juba neli ja pool aastakümnet.

Kunagistest asutajaliikmetest olid 8. aprillil Raekojas sünnipäevakontserti kuulamas R. Kriit ja E. Saanpere. Praegune koosseis — LEHO LATTE (oboe), KALEV VELTHUT (klarnet), ANDRES LEPNURM (fagott) ja KALLE KAUKSI (metsasarv) — koondub kindlalt SAMUEL SAULUSE (flööti) ümber, kes on ansambliit juhtinud juba üle kolme aastakümne. Pidukontserdi kavvas kõlas nagu ikka klassikaline, nüüdis- ja eesti muusika. Viimase innustamisel on kvintetil eriline teene — neile on muusikat kirjutanud 38 eesti heliloojat! Sel sünnipäevakontserdii kõlasid V. Tormise «Kurvameelised laulud» ning esiettekanena Eestis E. Tambergi II kvintett «Karjaseviisid». On iseloomulik, et «Karjaseviisid» on kodust kaugemal juba kõlanud. Sest siin on nad viimasel ajal suhteliselt harva esineda saanud, küll aga on arvukad küllakutsed võimaldanud kvintetil oma reisihipu rahuldada, sõita läbi Nõukoju-

peanskaudseid kokkupuuteid tunduda igav... Ega süvamuusikast eemalehoidjale ole igav ainult «Hovanštšina». Väljakannatamatult igav võib olla Minkuse «Don Quijote» tüüpi muusika, mille puhul võib orkestrile kaastunnet avaldada. Mussorgski ooperit, mille igas repliigis avaneb karakter (isegi, kui tekst pärale ei jõua!), jälgid pingasa huviga.

B. Pokrovski on, nagu umbusaldades muusika jõudu, otsinud tegevustikule mittemuusikalist kontrapunkti, mis on heliloojapoolselt õigustamata. Marfa ennustuslaul Golitsõni küüditamisest on pooside ja värvimängudega muudetud quasi-saamaanlikuks show'ks. Lõpupildis, kui Marfa kuuleb lähenemas teda hülganud Andrei häält, on ta pandud sõnatult hüsteeritsema. Ega ole vajadust ka vanal Hovanskil pärsta tantsu ajai ikooni ees viselda. Mussorgski kasutas siin balletistseeni kui traditsioonilist kulminatsioonielset, pingeid maandavat võtet — milleks siis pinget vihuti al-

nenud paljud teie ooperitähed. Ent nii ulatuslik panorama teise rahva muusikast ja muusikuist jõuab Savonlinna esmakordselt. Seda ette valmistades jälgisime «Estonia» etendusi Tallinnas, Moskvias ja Stockholmis. Ning otsustasime «Carmeni» kasuks. Selle kõrvale otsisime midagi uut meie publikule, mis ühtlasi saaks maksimaalselt näidata eesti muusikuid. Nii jõudsidki meie mõtted «Hovanštšinani», mida Põhjamaades seni lavastatud ei ole. Ja mis koos «Estoniaga» toob meile RAM-i mehed, ka meil väga hinnatud lavastaja B. Pokrovski, samuti meie festivaliga tuttava kunstnikud V. ja R. Volskid. Kui veel lisada, et «Hovanštšina» esimesel etendusel lõovad Savonlinnas kaasa ka Suure Teatri solistid, siis on meie suur huvi selle töö vastu küll mõistetav.

J. Tamme nim. puhkpillikvintett 45



dema, esineda mitmetes sotsialismimaades ja korduvalt ka Soomes.

Elamuslik pidukontsert pani lootma uusi muusikakohtumisi, ka kodus!